

נספח א

אוצר החכמה

סימונים מוסכמים לתיקונים בהגהת טקסט ידנית

הסימון בגיליון	התיקון בטקסט	הסבר
נ"מ א"י	סימונים מוסכמים לתיקונים	תיקון (החלפת הטקסט המסומן - בנוסח שנרשם בגיליון; נכון באותיות ובמילים)
כ	סימונים מוסכמים לתיקונים	הוספת אות (או סימני פיסוק כשארין מספיק רווח בין המילים)
נ"מ א"י	סימונים לתיקונים	הוספת מילה או כמה מילים ליד מקום הסימן
נ"מ א"י	סימונים מוסכמים לתיקונים	מחיקת אות, מילה, ואף כמה מילים
נ"מ א"י	סימונים מוסכמים לתיקונים	ביטול מחיקה
I	סימונים מוסכמים לתיקונים	הפרדה בין מילים שהתחברו
נ"מ א"י	סימונים מוסכמים לתיקונים	חיבור למילה אחת
נ"מ א"י	סימונים מוסכמים לתיקונים	הוספת פסיק
נ"מ א"י	סימונים מוסכמים לתיקונים	הוספת נקודה, או הפיכת פסיק לנקודה
נ"מ א"י	סימונים מוסכמים לתיקונים	הוספת גרש
נ"מ א"י	סימונים מוסכמים לתיקונים	החלפת מיקום (של אות, מילה, מילים ואף שורות!)
נ"מ א"י	סימונים מוסכמים לתיקונים	פיסקה חדשה
נ"מ א"י	סימונים מוסכמים לתיקונים	ביטול פיסקה - להמשיך באותה שורה
נ"מ א"י	סימונים מוסכמים לתיקונים	הזחת תחילת פיסקה
נ"מ א"י	סימונים מוסכמים לתיקונים	יישור עם שאר השורות
נ"מ א"י	סימונים מוסכמים לתיקונים	הדגשה
נ"מ א"י	סימונים מוסכמים לתיקונים	הרחקת השורות זו מזו
נ"מ א"י	סימונים מוסכמים לתיקונים	קירוב השורות זו לזה
נ"מ א"י	סימונים מוסכמים לתיקונים	הערות שונות, כתובות בשוליים ומוקפות בעיגול

א. נקודה

(א) שמים נקודה בסוף משפט, ואפילו בסוף מילה אחת או שתיים שהן למעשה משפט קצר. נקודה יכולה לבוא גם בסוף שאלה עקיפה או קריאה עקיפה (כמו: "הוא לא אמר מדוע". "מה נורא המקום הזה". וכד').

(ב) אין כותבים נקודה לאחר משפטים בשערי ספרים, בכתורות, בכתובות וכד'; לכן אין לשים נקודה גם אחרי מספרים של פרקים, סעיפים וכד', כאשר הם כתובים בשורה נפרדת.

(ג) כאשר משפט שלם מוסגר בסוגריים - הנקודה תבוא בתוך הסוגריים, אך כאשר רק חלק מהמשפט מוסגר - אחרי הסוגריים.

אוצר החכמה

ב. פסיק

(א) אין לכתוב פסיק באמצע משפט לפני וי"ו החיבור, או לפני מילים כ-אף, גם, או וכד'; אולם אפשר לכתוב פסיק כאשר יש יחס של ניגוד בין שני חלקי המשפט. גם כאשר הלוואי הוא חלק ממושג אחד (לאו דווקא ביטוי אחד!) - לא יבוא פסיק בינו לבין העצם. ביטויים מוסגרים, ביאורים וכד' יופרדו משאר המשפט בפסיק (או פסיקים); אולם מקובל שלא לסגור בפסיקים משפטים מוסגרים בני מילה אחת - כגון כמובן, למשל, אפוא, וכד'.

אח"ח 1234567

(ב) פסיק עשוי לבוא גם אחרי מילות הדגשה בתחילת משפט, כגון אכן, אדרבה, וכד' (אחרת יבוא אחריהן סימן קריאה).

(ג) בין שני משפטים מאוחדים יבוא פסיק גם אם יש וי"ו חיבור וכד'. משפטים קצרים (מילה או שתיים) לא מוכרחים להפריד בפסיק גם אם הם משפטים מוסגרים או מאוחדים. לפני ביטויים בראשי תיבות, כמו שליט"א וכד' - אין לשים פסיק.

38. קיצור מתוך 'כללי הפיסוק החדשים' שבחוברת מיוחדת של לשוננו לעם (אייר תשנ"ו) עמ' 29-5, בהשוואה ל'כללי הכנת מאמרים' שהוכנו ע"י רש"ז הבלין, עלי ספר יא (תשמ"ד), עמ' 167. חשוב לציין שאופן הפיסוק תלוי הרבה בסגנונו של הכותב, אך יש כללים מסוימים שנתגבשו והם הובאו כאן בקיצור.

ד) אין צורך בפסיק לפני כל ש-!

1234567

ג. נקודה-פסיק

א) נקודה-פסיק היא יותר מפסיק ופחות מנקודה; היא שימושית מאוד בחלוקת-משנה של משפטים ארוכים, או במשפט חדש שהוא המשך ישיר של המשפט הקודם - הסברו, פירוטו, תוצאה שלו וכד'.

ד. קו מפריד

א) קו מפריד (שיש רווח לפניו ולאחריו, בניגוד למקף - עליו ראה בסעי' הבא) משמש למטרות הבאות: 1. במקום פסיק (או פסיקים) כשיש צורך בהפרדה יתירה בין חלקי המשפט. 2. כאשר יש כעין השמטה של מילה במשפט ('ראובן תובע מנה, ושמעון - מאתיים'). 3. במקום נקודתיים לפני משפטים שהם פירוט או הסבר או סיכום של הנאמר לפנייהם.

ב) קו מפריד (בלי רווחים) משמש כסימן לטווח או כיוון בין מספרים או מקומות (40-50; ירושלים-חברון).

ה. מקף

א) מקף מצביע על קשר הדוק בין מילים המצטרפות למושג אחד³⁹.

ו. סוגריים

א) סוגריים משמשים להסגיר משפט שהקשר בינו לעיקר המשפט קטן מכדי שיוסגר בפסיק או פסיקים. בסוגריים מרובעים נהוג להשתמש להערות או תוספות במובאה שאינן מגוף הטקסט, או לסוגריים בתוך משפט שכבר מוסגר בסוגריים עגולים.

ב) משפט בלועזית המוסגר בסוגריים שנמצא בתוך טקסט עברי - יכתבו הסוגריים לפניו ואחריו גם במעבר משורה לשורה כאילו היה זה טקסט עברי.

ז. נקודתיים

א) נקודתיים באים לפני ציטוט, לפני פירוט, ולפני משפט המוסר את תוכנו של הנאמר קודם, את הסברו או את שמו וכד'.

39. יש להבדיל בכתיבה בין מקף לקו מפריד: במקף אין רווח בין המקף למילה שלפניו ושללאחריו ולרוב הוא מסומן בגובה ראשי האותיות, בניגוד לקו מפריד.

ח. גרש וגרשיים

- (א) קיצורי שמות ומילים מציינים בגרש ולא בנקודה.
- (ב) גרשיים בראשי תיבות נכתבים תמיד לפני האות האחרונה, גם אם שתי האותיות האחרונות הן ממילה אחת, ואפילו אם אחת מהן היא ה"א הידיעה (כגון רה"י ורה"ד). בהטיות לא משתנה מקום הגרשיים (למשל ש"צים, תנ"כים).
- (ג) משתמשים בגרשיים גם בשמות אותיות (כגון אל"ף), וכן בתואר ד"ר (למרות שאינו ראשי-תיבות אלא קיצור)⁴⁰.
- (ד) האות האחרונה בראשי תיבות אינה נכתבת כאות סופית, אלא-אם-כן רגילים לקרוא את ראשי-התיבות כמילה אחת (למשל: תנ"ך, רי"ף).
- (ה) אין לשים גרשיים באותיות המסמנות מספרים בפרקים וכד', חוץ מבמספרי השנים והימים בחודש⁴¹.
- (ו) יש להימנע עד כמה שאפשר מקיצורים וראשי-תיבות; השימוש העיקרי שלהם הוא בשמות ספרים ואנשים שקיצוריהם מקובלים, ובראשי-תיבות נפוצים ושימושיים שאינם עשויים להטעות את הקורא.

אוצר החכמה

1234567

40. בעבר היה מקובל לכתוב גרשיים מעל מילים שאין כוונתן כפשוטן (או לשים נקודות מעליהן), או מילים בלועזית וכד'.

41. אולם עי' לעיל הע' 29.

נספח ג

כללי הכתיב חסר הניקוד⁴²

- (א) תנועת u (שורוק וקובוץ) מסומנת בוי"ו.
- (ב) תנועת o (חולם, חטף-קמץ וקמץ-קטן) מסומנת בדרך כלל בוי"ו. אולם קמץ קטן שבעיקרו לא היה חולם חסר, כגון במילים אמנם, אניה וכד' - נשאר חסר (אולם המילים כל, לא, פה, איפה, צאן ועוד תמיד חסרות).
- (ג) תנועת i (חיריק) מסומנת בדרך כלל ביו"ד, למעט כאשר יש אחריה אות עם שווא-נח, שאז בדרך כלל לא תתווסף יו"ד. גם אחרי מ"ם השימוש אין כותבין יו"ד (וכן המילים אם, עם, מן ועוד תמיד חסרות).
- (ד) תנועת e (צירה וסגול) בדרך-כלל אין מסמנים ביו"ד (אולם מוסיפים יו"ד כדי למנוע טעויות בקריאה; כך כותבים שינה - להבדיל משנה, וכד').
- (ה) ו' עיצורית כותבים בשתי ו"וים, אך לא בראש המילה ולא בסופה. אין כופלים את הוי"ו העיצורית כאשר היא סמוכה לוי"ו נוספת, אלא אם כן מוסיפים מקף בין הוי"ו הנוספת לשאר הו"וים. בסוף מילה כשתנועת a לפניה (חוץ מבמילים הקצרות עם הברה אחת, כגון קו) כותבים -יו (למשל יחדיו).
- (ו) יו"ד עיצורית בתחילת המילה (גם אחרי ו' החיבור, ה' הידיעה וכד') ובסופה כותבים ביו"ד אחת, ובתוך המילה מסמנים אותה בדרך כלל בשתי יו"דים (אך לא במילים מים, שמים, במילים במשקל 'בית' וכד'). אין כותבים יותר משתי יו"דים יחד.
- (ז) שמות פרטיים נכתבים בלי ניקוד כפי כתיבם הרגיל עם ניקוד.
- (ח) במילים ובשמות פרטיים לועזיים (שלא נשתגרו בעברית) מסמנים לרוב את התנועה a באל"ף: היספאני, גאנה; אך גיאוגרפיה (לא גיאוגראפיה).
- (ט) במקום שיש חשש לדו-משמעות בקריאה כדאי להוסיף ניקוד חלקי.

42. קיצור מתוך 'כללי הכתיב חסר הניקוד - מהדורה חדשה' שבחוברת מיוחדת של לשוננו לעם (אייר תשנ"ו) עמ' 31-38, בהשוואה ל'כללי הכנת מאמרים' שהוכנו ע"י רש"ז הבלין, עלי ספר יא (תשמ"ד), עמ' 166-167. בחוברת 'לשוננו לעם' הנ"ל מודגש, שבניגוד לכתיב המנוקד שכלליו, פרטיו וחוקיו חד-משמעיים - כללי הכתיב חסר-הניקוד הם נסיון להסדיר את תוספת הו"וים והיו"דים הבאים במקום הניקוד שאיננו, אך לא חוקים שאין לסטות מהם. רש"ז הבלין מבאר בראשית דבריו שהכתיב חסר הניקוד נוטה לכתיב המלא, ושכל מגמת הכללים להקל על רהיטות הקריאה.

נספח ד

רשימות ספרים ופרסומים

(א) כאשר כותבים רשימת ספרים (בביבליוגרפיה וכד') מציינים את הספרים על-פי כללים מקובלים כדלהלן⁴³; ברשימה מונים את הפרסומים על-פי הסדר הכרונולוגי שלהם, או על-פי סדר הא"ב⁴⁴:

שם המחבר⁴⁵, שם הספר⁴⁶, שם המהדיר⁴⁷, מקום ושנת דפוס [כאשר מדובר על דפוס צילום - מוסיפים בסוגריים מרובעים 'ד"צ' = דפוס צילום] מקום הדפוס ושנת ההדפסה {לדוגמא: ...ירושלים תש"א [ד"צ בני ברק תשס"א]}. אם יש צורך: מספר הפרק או שמו, העמוד או העמודים, וכו'⁴⁸. דוגמא: הרב מנחם בורשטין, התכלת, ירושלים תשמ"ח, עמ' 63 הע' 8.

(ב) רצוי לכתוב את שמות הספרים ומחבריהם כפי שהם מודפסים בשער הספר (גם אם כתוצאה מכך יופיע שמו של מחבר מסויים בכמה צורות ברשימה אחת).

(ג) למאמרים מציינים כך:

שם המחבר⁴⁹, "שם המאמר"⁵⁰, שם כתב העת או הקובץ⁵¹, מספר הכרך⁵² (ובסוגריים: בכתב-עת שנת [וחודש] ההופעה, ובקובץ מקום ושנת

43. רצוי לציין באופן זה גם כאשר מציינים למאמר או פירסום בתוך מאמר או הערה וכד', לפחות בהזכרה הראשונה שלו בטקסט.

44. שם שנמשך לשורה הבאה - יש להזיח את השורה פנימה; כל פריט צריך להתחיל בשורה חדשה.

45. קודם תואר ושם פרטי (חוץ ממקרים שבהם הסדר הוא א"ב של שמות המשפחה), אפשר בראשי-תיבות (וכאמור - בראשי תיבות יש להשתמש בגרש וגרשיים, לא בנקודות!).

46. כשיש כותרת משנה - אחרי קו מפריד, וכאשר זה חלק מסידרה - שם הכרך או מספרו (באות עברית ובלי גרשיים). כאשר רושמים סידרה שעדיין לא נסתיימה - מציינים את שנת הדפסת הכרך הראשון ומוסיפים 'ואילך'.

47. אם ישנו, ובצורה זו: מהדורת פלוני, או ההדיר פלוני; כאשר זו סידרה - שם הסידרה (בסוגריים). בשעת הצורך ניתן להוסיף גם את שם ההוצאה, אך אין זה חיוני בכל רשימת ספרים.

48. אם לפרק יש מספר וגם שם - אחרי המספר יבואו נקודתיים, ואחר-כך השם.

49. קודם שם פרטי, אפשר בראשי תיבות. כאשר יש שניים או שלושה מחברים מקובל לציין את כולם ולהשתמש בוי"ו החיבור, ביותר משלושה מחברים מציינים רק את הראשון ומוסיפים 'ואחרים'.

50. אם יש צורך - קו מפריד ואחריו כותרת המשנה.

51. בציון למאמר שבקובץ מוסיפים לפני שם הקובץ: בתוך: ..., ובציון לקובץ מוסיפים בסוגריים 'העורך: פלוני' (בספר מתורגם: 'המתרגם: פלוני'). יש הכותבים את שם כתב העת או הקובץ באותיות מודגשות.

52. בלי המילה 'כרך' ובלי גרשיים. בכתב-עת מציינים גם את מספר הגליון (ניתן לוותר עליו כאשר מספרי העמודים נמשכים ברצף בכל גליונות הכרך).

הדפסה), מספר העמוד⁵³ (ובסוגריים הערות מיוחדות, כגון מהדורה חדשה וכד').

דוגמא א: ד"ר מנחם כהן, "האמנם כתב משה בן אשר את כ"י קהיר של הנביאים?", עלי ספר, י (תשמ"ב), עמ' 5 ואילך⁵⁴.

דוגמא ב: הרב א"י חבצלת, "השלמות לפירוש המהרש"ל על הטור", בתוך: ספר הזכרון למרן הגרש"ב ורנר זצ"ל (עורך: הרב יוסף בוקסבוים, ירושלים תשנ"ו), עמ' שנא-שסו.

ד) כאשר מציינים לספר שהוא קובץ - שם העורך נכתב כשם המחבר, עם התוספת: (עורך).

ה) ערך מתוך אנציקלופדיה או מילון וכד' - שמו יבוא בתוך גרשיים, כמו שם מאמר.

ו) בציון לשנת ההוצאה - יש לציין את שנת ההוצאה כאשר היא ידועה גם אם היא אינה כתובה בשער הספר (אך בסוגריים מרובעים; יש להוסיף סימן שאלה כשהשנה רק מקורבת או לא וודאית). כשמציינים לסידרה שהופעתה טרם נסתיימה - מוסיפים אחרי שנת ההתחלה חץ (←). כאשר התאריך או המקום אינם ידועים - צריך לכתוב בפירוש [חמ"ד] (= חסר מקום דפוס), [חש"ד] (= חסרה שנת דפוס), או [חמוש"ד] (= חסרים מקום ושנת דפוס).

ז) אין לקצר שמותיהם של פרסומים ע"י "וכו" או שלוש נקודות, אלא יש להביאם בשלימות, או לצייןם בראשי-התיבות המקובלים (אם ישנם).

53. בשעת הצורך יש להוסיף גם את מספר ההערה אליה מפנים. כאשר מדובר על מספרי עמודים מעמוד מסוים והלאה - יש לכתוב 'עמ' X-Y, או 'עמ' פלוני ואילך.

54. מאמר וכד' המוזכר באמצע משפט יש לכתוב את שמו ופרטיו בסוגריים עגולים; למשל: וראה בדבריו של ד"ר מנחם כהן ("האמנם כתב משה בן אשר את כ"י קהיר של הנביאים?", עלי ספר, י (תשמ"ב), עמ' 5 ואילך) העוסקים בנידון.